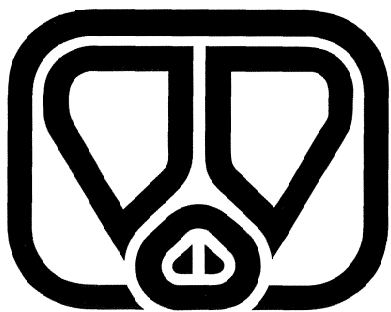

ir. M.H. Bokma-Bakker
dr. P.C. Vesseur

Doelstellingen, inrichting en fasering van de Diergeveiligheidsindex

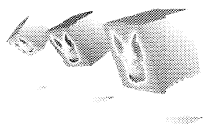
*Aims, structure and
phasing of the Animal
Safety Index*

Praktijkonderzoek Varkenshouderij

Locatie:
Proefstation voor de
Varkenshouderij
Postbus 83
5240 AB Rosmalen
tel. 073 - 528 65 55

SDV

Proefverslagnummer P 1.222
april 1999
ISSN 0922 - 3586

VOORWOORD

De Stichting ter Bevordering van de Dierveiligheid van het Nederlandse Varken (hierna Stichting Dierveiligheid of SDV genoemd) heeft het Praktijkonderzoek Varkenshouderij opdracht gegeven om de doelstellingen van de Dierveiligheidsindex per DVI-niveau in een rapportage vast te leggen en het DVI-prototype versie 05.98 verder te ontwikkelen naar een eindconcept, bestemd voor het uittesten in een pilotproef op praktijkniveau (varkensbedrijven). Binnen de projectopdracht diende aandacht besteed te worden aan het uitwerken van een heldere basisstructuur voor de DVI (vertrekpunt: Informatiemodel Varkenshouderij en onderliggende procesmodellen) en afstemming met andere systemen (bijvoorbeeld IKB, verbreed Groen Label).

Voor het gestructureerd kunnen onderbrengen van eisen in de Dierveiligheidsindex (DVI) en voor de communicatie naar buiten toe is het belangrijk om per niveau van DVI heldere, aansprekende doelstellingen te hebben. Wat wil het systeem specifiek bereiken? Wat heeft ieder niveau in hoofdlijnen voor ogen?

Dit rapport geeft, vanuit diverse probleemanalyses, een beschrijving op hoofdlijnen van de doelstellingen per DVI-niveau. Het is in samenwerking met de Stichting tot Bevordering van de Dierveiligheid van het Nederlandse Varken (SDV; drs. J.J.M. Voermans) en het Netherlands Institute for Co-operative Entrepreneurship (NICE; ir. P.W.J. van Boekel) tot

stand gekomen. In het DVI-bestuur, de DVI-Stuurgroep en de DVI-klankbordgroep zijn de doelstellingen inhoudelijk afgestemd.

Als vervolg op dit rapport is een structuur in de Dierveiligheidsindex aangebracht, gebaseerd op de verschillende bedrijfsprocessen. Hierbij is afstemming gezocht met de in het project "Kolomcertificering" voorgestane structuur ("Certificering van het Varkensbedrijf"; Praktijkonderzoek Varkenshouderij, april 1998). Aan de hand van de doelstellingen zijn de eerder door diverse werkgroepen opgestelde checklists met voorschriften verder uitgewerkt en geconcretiseerd per DVI-niveau. In oktober 1998 is met deze checklists een pro-pilotfase met twaalf varkensbedrijven en de begeleidend dierenartsen opgestart. De resultaten hiervan worden op dit moment geanalyseerd. Hierna zal een prototype Dierveiligheidsindex worden klaar gemaakt voor uittesten in een praktijkproef met circa 150 varkensbedrijven.

De in dit rapport beschreven doelstellingen per DVI-niveau geven de richting aan waarin de Dierveiligheidsindex op dit moment verder wordt ontwikkeld. Het is mogelijk dat bepaalde doelstellingen aan de hand van de resultaten van de pilotfasen of vanwege nieuwe ontwikkelingen binnen de sector te zijner tijd worden bijgesteld.

ir. J.A.M. Voermans,
waarnemend directeur Praktijkonderzoek
Varkenshouderij

INHOUDSOPGAVE

	SAMENVATTING	6
	SUMMARY	9
1	INLEIDING	12
2	POSITIONERING EN VOORWAARDEN VOOR IMPLEMENTATIE DIERVEILIGHEIDSINDEX	13
2.1	Positionering Dierveiligheidsindex	13
2.2	Voorwaarden voor sectorbrede implementatie Dierveiligheidsindex	14
3	PROBLEEMINVENTARISATIE EN DOELSTELLINGEN DIERVEILIGHEIDSINDEX	15
3.1	Contactstructuur	15
3.1.1	Blokkeren van potentiële insleeproutes	15
3.1.2	Bedrijfsstructuur, samenwerking en logistiek	16
3.2	Interne Gezondheidszorg	17
3.2.1	Planmatige aanpak gezondheidsmanagement	17
3.2.2	Certificering dierenartsen, bedrijfsvoorlichters, veterinaire bedrijfsbegeleiding en opleidingsniveau ondernemers	18
3.2.3	Vrijstatus meerdere ziekten	19
3.2.4	Verantwoord gebruik diergeneesmiddelen en voeradditieven	20
3.2.5	Differentiatie in heffingen naar veterinair risico	21
3.3	Welzijn	21
3.3.1	Versnelde invoer van relevante welzijnsregelgeving	22
3.3.2	Aanvullende voorschriften met betrekking tot welzijn	23
3.3.3	Welzijnsindicatoren	23
3.3.4	Preventieve toetsing van huisvestingssystemen	25
4	DOELSTELLINGEN PER DVI-NIVEAU	26
5	INDICATIE HAALBAARHEIDSTRAJECT	28
6	EISEN AAN VOORSCHRIFTEN EN HANDHAVINGSBELEID	29
6.1	Eisen aan voorschriften	29
6.2	Handhavings- en sanctiebeleid	29
	LITERATUUR	30
	BIJLAGEN	31
	REEDSEERDERVERSCHENENPROEFVERSLAGEN	32

SAMENVATTING

Het Praktijkonderzoek Varkenshouderij heeft in opdracht van de Stichting tot bevordering van de Diergezondheid van het Nederlandse Varken de doelstellingen van de in ontwikkeling zijnde Diergezondheidsindex per niveau beschreven. Hierbij is voortgebouwd op het prototype 05.98 van de Diergezondheidsindex, die reeds eerder onder regie van de Stichting Diergezondheid door diverse werkgroepen was opgesteld.

De Diergezondheidsindex heeft tot doel om de risico's op insleep en verspreiding van besmettelijke ziekten versneld weg te nemen en het welzijnsniveau van de varkens te verbeteren. Voorlopers (top-25% van de bedrijven) moeten ermee worden gestimuleerd om (sneller) door te groeien naar hogere niveaus van diergezondheid en welzijn, waardoor uiteindelijk sectorbreed hogere gezondheids- en welzijnsniveaus gerealiseerd kunnen worden.

Relatie Diergezondheidsindex en andere ontwikkelingen

Vanuit de Stichting Diergezondheid wordt nadrukkelijk afstemming gezocht met andere ontwikkelingen op het gebied van diergezondheid en diervelzijn. In april 1998 is door LTO-Nederland en de Stichting Diergezondheid afgesproken dat laatstgenoemde binnen het project "Kolomcertificering" fungeert als een R&D-groep, die via ontwikkeling van de Diergezondheidsindex verantwoordelijk is voor het opleveren van de "gezondheids- en welzijns-certificeringsmodule" voor het primaire bedrijf. Daarnaast is er samenwerking met de ontwikkelaars van verbreed Groen Label (LNV/CLM en anderen) en de Kwaliteitsindex (PVE) en anderen.

Voorwaarden voor sectorbrede implementatie

Diverse voorwaarden waaraan voldaan dient te worden om een sectorbrede implementatie van de Diergezondheidsindex van de grond te krijgen zijn beschreven. Voorop staat dat de sector zelf de Diergezondheidsindex (als onderdeel van "Kolomcertificering") omarmt als een algemene basis voor een gefaseer-

de verbetering van diergezondheid en diervelzijn op varkensbedrijven. Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft uitgesproken dat de differentiatie in heffingen voor gezondheidskosten in de toekomst op de Diergezondheidsindex kan worden gebaseerd. Ten aanzien van het onderdeel Welzijn dienen daarnaast instrumenten zoals subsidie beschikbaar te zijn, om voorlopers te stimuleren om versneld te investeren in hogere DVI-niveaus.

Opbouw en inhoud

De Diergezondheidsindex bestaat uit vier DVI-niveaus met oplopende zwaarte van doelstellingen. Er worden drie aandachtsvelden onderscheiden: Contactstructuur, Interne gezondheidszorg en Diervelzijn.

Contactstructuur

Dit onderdeel heeft tot doel om een zodanige contactstructuur op de bedrijven te realiseren dat het risico op insleep van besmettelijke dierziekten en (vervolgens) versleep tussen bedrijven tot een minimum wordt beperkt. Bestaande regelgeving vormt het vertrekpunt waarop wordt voortgebouwd (onder andere Regeling Hygiënevoorzieningen Varkenshouderij). Daarnaast worden aanvullende eisen gesteld ten aanzien van:

- afscherming bedrijf
- toegang bezoekers
- aan- en afvoer van dieren
- aan- en afvoer van voer
- aan- en afvoer van materialen
- afvoer van mest
- ongediertebestrijding

Diverse gewenste ontwikkelingen, zoals korte transportafstanden, gesloten bedrijven en nauwere samenwerking tussen bedrijven kunnen niet rechtstreeks worden geëist. Om dergelijke ontwikkelingen te stimuleren wordt gewerkt met een puntensysteem. In een bepaald DVI-niveau dient een minimaal aantal punten behaald te worden.

Interne gezondheidszorg

Het onderdeel "Interne gezondheidszorg" heeft tot doel om de gezondheidsstatus en

het gezondheidsmanagement op de bedrijven, inclusief de bedrijfsbegeleiding, naar een hoger niveau te tillen en daarbij het gebruik van diergeneesmiddelen en voeradditieven naar een verantwoord niveau te brengen. Deelname aan het IKB-systeem vormt het vertrekpunt. Aanvullende voorschriften hebben betrekking op:

- het gezondheidsmanagement en een planmatige aanpak daarvan;
- certificering van dienstverleners;
- vrijstatus ten aanzien van meerdere ziek-

ten (inclusief de DVI-streefbeelden hierbij).
 - een verantwoord gebruik van diergeneesmiddelen en additieven.

Dierwelzijn

De Dierveiligheidsindex stelt zich ten aanzien van welzijn tot doel om: a) de mogelijke welzijnsaantasting binnen de bestaande systemen versneld terug te brengen en b) de ontwikkeling te stimuleren van bedrijfssystemen of onderdelen daarvan die meer tegemoet komen aan het adaptatievermo-

Schema 1: Haalbaarheidstraject Dierveiligheidsindex

Niveau dierveiligheidsindex en doelstellingen samengevat	% bedrijven dan kan voldoen			
	bij start DVI	over 5 jaar	over 10 jaar	over 15 jaar
DVI-1 (basisniveau): <i>voldoen aan bestaande regelgeving inclusief eventuele overgangstermijnen + IKB + GBP; planmatige aanpak gezondheidszorg; gecertificeerde dienstverleners; vrij van Aujeszky</i>	80%	100%	-	-
DVI-2: <i>grootste veterinaire risico 's wegnemen (contactstructuur); scheiding schone-vuile weg; stimuleren gewenste structuren, samen werking en logistiek (puntensysteem); antibioticum-vrij voer zeugen en afmestfase vleesvarkens; verantwoord diergeneesmiddelengebruik; vrijsta tus diverse ziekten; versneld realiseren eisen Varkensbesluit 1998 met uitzondering van groepshuisvesting, verrijking leefruimte; bepaald niveau gezondheids- en gedragsparameters op bedrijf.</i>	25%	80%	100%	
DVI-3: <i>verder stimuleren van gewenste structuren, onder andere gesloten bedrijfssystemen (puntensysteem), vermindering frequentie con tac ts truc tuur; productie van medicijn- en additief-“arme” varkens, vrijstatus meerdere ziekten, versnelde invoer groepshuisvesting zeugen (Varkensbesluit 1998),welzijnsvriendelijke(r) bedrijfssystemen, eventueel versnelde invoer preventief getoetste systemen.</i>	10%	50%	80%	100%
DVI-4: <i>Het bedrijf van de toekomst: nieuwe ontwikkelingen in gezondheid/welzijn; productiesystemen in harmonie met eisen afzetmarkt, volksgezondheid, diergezondheid, dierwelzijn en maatschappelijke beleving.</i>			25%	80%

gen van de dieren en aan de maatschappelijke beleving. De bestaande regelgeving vormt het vertrekpunt (met name het Varkensbesluit 1998). De Diergeveiligheidsindex beoogt in de hogere DVI-niveaus een versnelde invoering hiervan op de bedrijven te stimuleren. Daarnaast worden aanvullende voorschriften gegeven op het gebied van huisvesting (verbetering van de kwaliteit van de leefruimte) en verzorging (drinkwater, voeding, klimaat, ingrepen, groepsmanagement). Deels wordt hierbij gewerkt met een puntensysteem. Naast concrete voorschriften vindt een directe beoordeling van het welzijn plaats aan de hand van enkele, in de stal meetbare, gezondheids- en gedragparameters. Dit gebeurt om te waarborgen dat de verzorger op een goede manier met de voorzieningen omgaat en dat het systeem ook in zijn onderlinge samenhang leidt tot een gewenst welzijnsniveau.

Ten aanzien van Contactstructuur, Interne gezondheidszorg en Welzijn zijn aparte

deelcertificaten te behalen, om een gefaseerd doorgroeien naar een hoger DVI-niveau te stimuleren.

Indicatie haalbaarheidstraject

De verschillende DVI-niveaus zullen, in combinatie met de mogelijke stimulansen voor de varkenshouder om een bepaald niveau te realiseren, uiteindelijk zo moeten zijn ingericht dat globaal het realisatietraject zoals aangegeven in schema 1 haalbaar wordt.

Vervolg

Als vervolg op dit rapport zijn de checklists met voorschriften per Diergeveiligheidsniveau verder uitgewerkt. Momenteel worden ze uitgetest in een pro-pilot met twaalf bedrijven (oktober - december 1998). Hieruit komt een indruk van welke voorschriften in welk DVI-niveau thuishoren en welke fasering eventueel moet worden ingebouwd. In 1999 wordt een aangepaste Diergeveiligheidsindex uitgetest op circa 150 praktijkbedrijven.

SUMMARY

By order of the “Stichting Diergeveiligheid Varkens (SDV)” (Organisation of Promoting Animal Safety for Dutch Pigs), the Research Institute for Pig Husbandry has described the aims of the Animal Safety Index (ASI) for each ASI-level. The ASI prototype 05.98, a result of the work of several working groups directed by the SDV, was worked out further.

The aim of the Safety Index is to faster reduce the risks of introduction and spread of infectious diseases on and between pig farms and to increase the level of animal welfare. Early adapters (top-25% of the farms) should be stimulated by the ASI to develop (faster) towards higher levels of animal health and animal welfare, by which, eventually, higher levels of animal health and animal welfare can be realised sector-wide.

Relation between Animal Safety Index and other developments

The SDV expressly tries to gear to other developments in the field of certification. In April 1998 LTO-the Netherlands and the SDV agreed upon the position of the latter. The SDV will be a Research & Development group within the project “Column certification”, an initiative of the organised Dutch pig farmers (LTO) in which certification of the pig farm is an important aspect. The Animal Safety Index will be the “animal health and welfare module” of the certification system for the pig farm. Besides that there is co-operation with developers of “Extended Green Label” (Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries/CLM and others), the “Quality Index” (Product Boards for Lifestock, Meat and Eggs) and other initiatives working on certification of pig farms.

Conditions for sector-wide implementation

Several conditions which must be fulfilled for sector-wide implementation of the Animal Safety Index are described. First condition is that the sector accepts the Animal Safety Index as a general basis for a phased improvement in animal health and animal wel-

fare on pig farms. The Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries has stated that differentiation in the levies for animal health costs (stamping out costs) in the future can be based upon the Animal Safety Index. As to animal welfare policy, instruments such as subsidies should be available to stimulate early adapters to invest in higher ASI-levels.

Structure and content

The Animal Safety Index consists of four ASI-levels increasing in importance. Three areas for special attention have been distinguished.

Contact structure

The aim of this is to realise a contact structure on pig farms which will decrease the risks of introduction and spread of infectious diseases to a minimum. Existing legislation on this matter is the point of departure.

There are additional requirements as to:

- isolation of the farm
- access of visitors
- supply and removal of animals
- delivery and removal of feed
- delivery and removal of materials
- manure transport
- transport of dead animals
- vermin control and eradication

Several developments wanted, such as short distances for transport, farms breeding their own replacement stock or piglets for fattening and closer co-operation between farms cannot be required directly. To stimulate such developments a scoring system has been introduced. For a certain ASI-level, a minimal number of points is required.

On-farm animal health care

The aim of this is to improve health status and health management on the farm, including farm support, and to bring down the amounts of medication and feed additives used on the farm to a responsible level. Participation in the Dutch Integrated Quality Control-system forms the basis. Additional requirements concern:

- health management and its systematic approach;
- certification of services;
- eradication of several infectious diseases (including the corresponding ASI-targets);
- a responsible use of medication and feed additives.

Animal welfare

With regard to animal welfare, the Animal Safety Index has the following aims:
 a) quicker decrease in harmful effects in animal welfare within the existing housing systems and b) to stimulate the development of housing systems, or parts of it, that

Scheme 1: Feasibility scheme

ASI-level
and aims summarised

	% farms that can comply			
	at start ASI	in 5 years	in 10 years	in 15 years
ASI-1 (basic level): <i>comply with existing legislation including periods of transition + Integrated Quality Control; systematic approach to health care; certified services; free of Aujeszki's disease.</i>	80%	100%	-	-
ASI-2: <i>remove the greatest veterinary risks (contact structure); separation of "clean and non-clean routes"; stimulate structures desired, co-operation and logistics (scoring system); antibiotic-free feed for sows and fattening pigs; responsible use of medication; disease-free status for several diseases; quicker realisation of requirements in the Pig Regulation 1998 except group housing, improving environment; certain level of health and welfare parameters on the farm.</i>	25%	80%	100%	-
ASI-3: <i>further stimulation of structures desired, such as farms breeding their own fattening pigs (scoring system), decreasing frequency of contacts, production of medicine-poor and additive-free pigs, disease-free status for several diseases, quicker implementation of group housing sows (Pigs Regulation 1998), farm systems with higher welfare levels and, possibly quicker introduction of housing systems tested in advance.</i>	10%	50%	80%	100%
ASI-4: <i>The farm of the future: new developments in animal health/welfare; production systems in balance with market demands, public health, animal health, animal welfare and perception of the society</i>	-	-	25%	80%

contributes to an improved adaptation ability of the animals and perception of the society. The existing legislation forms the basis (in particularly the Regulation on Pig Housing and Care 1998). The Animal Safety Index intends to increase the rapidity of implementation of items in legislation for the higher levels. Besides that there are additional requirements in the fields of housing (improving the quality of the environment of the animals) and care (water and feed intake, climate, group housing et cetera). For this, also a scoring system is used. Besides definite rules, there is an immediate assessment of animal welfare by several health and welfare parameters which can be measured on the farm. This scoring system was introduced to guarantee a correct use of the housing system and to assure that the system leads to the animal welfare level desired.

It is possible to obtain separate certificates for Contact structure, Internal Health Care

and Animal Welfare, to stimulate a phased development to higher ASI-levels.

Indication of the feasibility track

In combination with the available stimuli for the pig farmer to realise a certain level, the different ASI levels should be organised in such a way that roughly the feasibility scheme (scheme 1) can be realised.

Continuation

Following this report the checklists with requirements for each ASI-level have been developed further. Recently they were tested in a pre-pilot study with twelve farms (October-December 1998). From this pilot study we will get a good impression of which requirements belong to which ASI-level and which phasing will possibly be necessary. In 1999 an adjusted Animal Safety Index will be tested on approximately 150 farms.

1 INLEIDING

De Diergezondheidsindex (DVI) wordt ontwikkeld met het doel om de risico's op insleep en verspreiding van besmettelijke ziekten versneld weg te nemen en het gezondheids- en welzijnsniveau versneld te verbeteren. Voorlopers (top-25% van de bedrijven) worden gestimuleerd om (sneller) door te groeien naar hogere niveaus van diergezondheid en welzijn, waardoor uiteindelijk sectorbreed hogere gezondheids- en welzijnsniveaus gerealiseerd kunnen worden.

De Diergezondheidsindex richt zich op het primaire bedrijf. Op bepaalde onderdelen kunnen niet-primaire functies aan de orde komen, indien deze de bedrijfsvoering op het primaire bedrijf wezenlijk raken.

Binnen een DVI-niveau kan voor bepaalde onderdelen een differentiatie in voorschriften nodig zijn naar bedrijfstype en regio. In varkensdichte gebieden zullen bijvoorbeeld meer preventieve maatregelen nodig kunnen zijn om een zeker gezondheidsniveau te kunnen bereiken dan in andere regio's.

De Stichting tot bevordering van de Diergezondheid van het Nederlandse Varken (kortweg: Stichting Diergezondheid of SDV) stelt belang in een goede toekomst van de Nederlandse varkenshouderij. Gezonde dieren, onder "fatsoenlijke" omstandigheden en milieuvriendelijk gehouden, financieel perspectief en maatschappelijke acceptatie zijn enkele voorwaarden waaraan de toekomstige varkenshouderij zal moeten voldoen. Vanuit diergeneeskundig oogpunt bezien zijn diergezondheid en dierwelzijn de belangrijkste fundamenten waarop een varkenshouderij met toekomst moet worden gebouwd.

In deze notitie worden de doelstellingen van de DVI in relatie tot diverse probleemvelden

op het gebied van gezondheid en welzijn beschreven en wordt het ambitie-niveau per DVI-niveau aangegeven. Ten opzichte van vorige DVI-versies is het aantal aandachtsvelden gecomprimeerd tot *contactstructuur*, *interne gezondheidszorg* en *dierwelzijn*.

"Contactstructuur" is gericht op preventie van insleep van (besmettelijke) varkensziekten op het bedrijf en versleep naar andere bedrijven. "Interne gezondheidszorg" richt zich op de preventie en beheersing van bedrijfsgebonden ziekten. Het onderdeel "Dierwelzijn" richt zich op de kwaliteit van de productiesystemen en de bedrijfsvoering uit oogpunt van dierlijk welbevinden. Hier ligt ook een relatie met diergezondheid.

In de huidige DVI-versie worden drie DVI-niveaus onderscheiden met oplopende zwaarte van doelstellingen, beginnend bij het basisniveau DVI-1. DVI-niveau 4 wordt voorlopig slimmer meegenomen als "verzamelbak" voor mogelijk gewenste ontwikkelingen, waar nog aanvullend onderzoek voor nodig is. Uiteindelijk zal dit niveau een beschrijving moeten geven van het *ideale bedrijf van de toekomst* op het gebied van diergezondheid en dierwelzijn.

De opbouw van dit rapport is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt allereerst kort ingegaan op de positionering van de Diergezondheidsindex en voorwaarden van implementatie ervan. Hoofdstuk 3 geeft een probleeminventarisatie, waaruit globale doelen voor elk van de drie aandachtsvelden van de Diergezondheidsindex zijn geformuleerd. Hoofdstuk 4 beschrijft de doelstellingen per DVI-niveau. Hoofdstuk 5 geeft indicatie van het haalbaarheidstraject per DVI-niveau voor de bedrijven. In hoofdstuk 6 is een overzicht gegeven van criteria waaraan in DVI op te nemen voorschriften moeten voldoen. Hoofdstuk 7 beschrijft in het kort het handhavings- en sanctiebeleid.

1 POSITIONERING EN VOORWAARDEN VOOR IMPLEMENTATIE DIERVEILIGHEIDSINDEX

2.1 Positionering Diergeveiligheidsindex

Dit hoofdstuk gaat kort in op de positionering van de Diergeveiligheidsindex ten opzichte van andere relevante bestaande systemen en/of ontwikkelingen.

De ontwikkeling van de Diergeveiligheidsindex is één van de initiatieven die op dit moment genomen worden met betrekking tot diergezondheidszorg en welzijn van dieren op varkensbedrijven. Hieronder volgt een overzicht van bestaande en in ontwikkeling zijnde systemen die een raakvlak hebben met de Diergeveiligheidsindex:

Algemene regelgeving diergezondheid/dierwelzijn

- Regeling inzake hygiënevoorschriften besmettelijke dierziekten (MLNV), met ingang van 1-7-1998;
- aangepast Varkensbesluit (MLNV), met ingang van 1-9-1998;
- ontwikkeling "Erkende praktijkdierenarts" (MLNV/KNMvD).

Vrijwillige regelingen/certificeringssystemen

- bestaande IKB-regeling (PVE);
- voorgenomen uitbreiding IKB met codes voor Goede Hygiënische Praktijk, met ingang van 1-1-1999;
- vrijwaringsprogramma's GD.

Ontwikkeling certificeringssystemen

- ontwikkeling Diergeveiligheidsindex (KNMvD/MLNV/LTO); uitvoering Stichting Bevordering Diergeveiligheid;
- project "Kolomcertificering" (Overlegplatform Varkenshouderij; uitvoering Stichting Kolomcertificering Varkenshouderij in oprichting);
- ontwikkeling Groen Label+, met onder andere uitbreiding van welzijnsaspecten (diverse convenant-partners; uitvoering IKC, CLM);
- ontwikkeling Milieukeur Varkensvlees inclusief welzijn (St. Agrokeur; uitvoering CLM);
- ontwikkeling Kwaliteitsindex bedrijven ten behoeve van keuring slachtvarkens (PVE).

(Ontwikkeling) hulpmiddelen

- ontwikkeling meetlatten, onder andere welzijn en gezondheid (MLNV; uitvoering CLM, ID-DL0 en anderen);
- ontwikkeling Gezondheidsplanner Varkens (DiB; uitvoering PV en anderen);
- ontwikkeling simulatiemodel "preventieve toetsing welzijn" (IMAG);
- DGR-gezondheidsmodule als applicatie bij managementsystemen (ATC/NCI/software-leveranciers).

Elk van deze instrumenten is, direct of indirect, gericht op het beïnvloeden van de bedrijfsvoering ten aanzien van diergezondheid en dierwelzijn. Afstemming ertussen is noodzakelijk, om te voorkomen dat er in de toekomst meerdere gezondheids- en welzijnsinstrumenten naast elkaar op het primaire varkensbedrijf voorkomen en worden aangestuurd, begeleid en gecontroleerd vanuit verschillende organisaties. Vanuit de Stichting Diergeveiligheid (SDV) wordt nadrukkelijk de afstemming met andere ontwikkelingen gezocht. In april 1998 zijn door LTO-Nederland en de Stichting Diergeveiligheid verregaande afspraken over samenwerking gemaakt. De strekking van de afspraken is dat de SDV richting het project "Kolomcertificering Varkenshouderij" fungeert als een R&D-groep, die via ontwikkeling van de Diergeveiligheidsindex (DVI) verantwoordelijk is voor het opleveren van de "gezondheids- en welzijns-certificeringsmodule" voor het primaire bedrijf. Een groeitraject (via opdeling in DVI-niveaus), waarlangs uiteindelijk sectorbreed hoge(re) gezondheids- en welzijnsniveaus kunnen worden gerealiseerd, maakt hier onderdeel van uit. Met de ontwikkelaars van verbreed Groen Label en Kwaliteitsindex worden contacten onderhouden inzake inhoudelijke afstemming. Daarnaast is vanuit de SDV het initiatief genomen om een afstemmingsoverleg te beleggen tussen de diverse groepen die bezig zijn met ontwikkelingen op het gebied van welzijn dieren (welzijnsmeetlat CLM, welzijnsmodel IMAG, verbreed Groen Label, IKC, initiatieven ID-DL0 en anderen). Doel

van dit overleg was elkaar te informeren en waar mogelijk de verschillende systemen inhoudelijk beter op elkaar af stemmen.

De Diergezondheidsindex bouwt voort op reeds bestaande regelgeving ten aanzien van diergezondheid en welzijn (Varkensbesluit et cetera). Via DVI-niveau 2 en 3 zal waar relevant een versnelling worden aangebracht in implementatie van deze regelgeving op de deelnemende varkensbedrijven (vervallen van overgangstermijnen). Daarnaast is deelname aan de PVE/IKB-regeling voor bedrijven een voorwaarde voor verdere classificering via de Diergezondheidsindex. Een goede *borgings- en controlesystematiek*, waarmee kan worden gegarandeerd dat bedrijven ook daadwerkelijk voldoen aan de inhoud en intentie van wet- en regelgeving en de IKB-regeling, alsmede aan de aanvullende voorwaarden binnen de Diergezondheidsindex, vormt een belangrijk punt van aandacht. Dit geldt eveneens voor de systematiek van registratie op het bedrijf ten behoeve van de Diergezondheidsindex en andere systemen.

De primaire sector pleit sterk voor één uniform registratiesysteem op het bedrijf en één borgings- en controlesystematiek, waar de diverse ontwikkelingen geïntegreerd in worden meegenomen. De Stichting Diergezondheid ondersteunt dit streven. In aansluiting hierop kan gedacht worden aan één centrale, onafhankelijke certificerende instantie die de borging en controle van de verschillende systemen voor haar rekening neemt. Dit biedt ook belangrijke mogelijkheden om de kosten van certificering in de hand te houden. Vooral nog zou het GD-IC de toekomstige borgende en controlerende taken met betrekking tot de Diergezondheidsindex voor haar rekening kunnen nemen.

2.2 Voorwaarden voor sectorbrede implementatie Diergezondheidsindex

Om een sectorbrede deelname aan de Diergezondheidsindex van de grond te krijgen, dient aan meerdere van de volgende voorwaarden te worden voldaan:

- a De Diergezondheidsindex is een door de sector aanvaarde basis voor gefaseerde sectorbrede verbetering van diergezondheid en dierwelzijn op varkensbedrijven (als onderdeel van "Kolomcertificering"). Op de verschillende onderscheiden DVI-niveaus kunnen weer specifieke kwaliteitsprogramma's, vrijwaringsprogramma's en welzijnsprogramma's met extra eisen voortbouwen.
- b De in de Diergezondheidsindex onderscheiden niveaus met betrekking tot diergezondheid en dierwelzijn vormen de basis voor differentiatie in heffingen ten behoeve van de landelijke ziektebestrijding.
- c Door middel van subsidies worden voorlopers gestimuleerd om versneld te investeren in het bereiken van hogere DVI-niveaus.
- d Algemeen: het werken met de Diergezondheidsindex draagt bij aan het verkrijgen van maatschappelijke acceptatie.
- e Afnemers van dieren en producten (bijvoorbeeld afnemers van fokdieren/vleesbiggen, slachterijen, detailhandel) eisen een bepaald DVI-niveau.
- f Rendementsverbetering deelnemende bedrijven in hogere DVI-niveaus.
- g Behoud en uitbreiding van bestaande afzetmarkten en verkrijgen van nieuwe afzetmarkten via hogere DVI-niveaus.

3 PROBLEEM1 NVENTARISATIE EN DOELSTELLINGEN

DIERVEILIGHEIDSINDEX

Het essay "Diergezondheid in het spanningsveld met dierenwelzijn en milieu" in de NRLO-studie "Op weg naar een gezonde veehouderij in 2015 (1997)" geeft een samenvatting van de sterke en zwakke punten op het gebied van gezondheid en welzijn in de veehouderijsector in Nederland.

Als *zwakke punten* op het gebied van gezondheid en welzijn worden genoemd:

- een grote concentratie van dieren en bedrijven, onder andere leidend tot hoge veterinaire risico's;
- een gebrekkige hygiëne bij veel veehouders, transporteurs, KI-stations en dierenartsen;
- een geringe financiële aansprakelijkheid van de sector en van veehouders bij calamiteiten;
- veel transport tussen bedrijven, met nadelige gevolgen voor diergezondheid en dierwelzijn;
- een hoog gebruik van voeradditieven en medicijnen, met als doel om de gezondheid onder de huidige productie-omstandigheden zo goed mogelijk in stand te houden en een goede productie te bereiken;
- een huisvesting met een laag welzijnsniveau.

Als *sterke punten* met betrekking tot diergezondheid en welzijn worden genoemd:

- een intensief veterinair systeem van Stichting Gezondheidsdienst voor Dieren (SGD), dierenartsen en dierregistratie;
- een snelle verspreiding van nieuwe inzichten door een goede kennisinfrastructuur;
- intensief gebruik van informatiesystemen.

Als aanvulling op de reeds hierboven genoemde zwakke punten moeten ook nog genoemd worden: het geringe aantal gesloten bedrijven en de vaak verregaande specialisatiegraad op de bedrijven (topfokker, subfokker et cetera), de onnodig lange ketens die nog bestaan (onder andere verzamelpaatsen) en het niet optimaal functioneren van de identificatie- en registratieregeling.

Voor een toekomstgerichte, "veilige" varkenshouderij zullen de sterke punten zo goed mogelijk moeten worden benut en waar mogelijk verder verbeterd. De zwakke punten moeten worden aangepakt. Tegen deze achtergrond zijn de doelstellingen van de Diergezondheidsindex in relatie met de diverse probleemvelden op het gebied van gezondheid en welzijn verder uitgewerkt.

Aandachtsvelden in de DVI

Het realiseren en het bewaken van een goede *diergezondheid* kent twee elementen:

- 1 het verkleinen van het risico op insleep van ziekten van buitenaf, door het nastreven van een zo veilig mogelijke contactstructuur van het bedrijf ("vrijwaring van dierziekten"; ISV-rapport 1995);
- 2 het verlagen van het risico op vermeerdering van kiemen op het bedrijf zelf, door een zo hoog mogelijke weerstand van het dier en een zo laag mogelijke infectiedruk ("beheersing en vrijwaring van dierziekten"; ISV-rapport, 1995).

Naar deze twee aandachtsvelden is het onderdeel diergezondheid in de Diergezondheidsindex opgedeeld in "*Contactstructuur*" en "*Interne gezondheidszorg*". Het derde aandachtsveld vormt zoals al vermeld "*Dierwelzijn*". In de navolgende paragrafen worden voor elk van deze drie aandachtsvelden korte probleemanalyses geschetst en doelstellingen per aandachtsveld voor de verschillende DVI-niveaus beschreven.

3.1 Contactstructuur

3.1.1 Blokkeren van potentiële insleproutes
De risico's op insleep van besmettelijke ziekten op een bedrijf hangen samen met de contactstructuur. De huidige hoge concentratie van bedrijven en dieren en het enorme netwerk van logistieke stromen, zowel binnen Nederland als van en naar het buitenland, brengen grote risico's met zich mee. In de eind-evaluatie van de varkenspestuit-

braak in 1997/1998 (30 maart 1998) wordt aangegeven dat in de periode voordat de varkenspest in Nederland werd ontdekt (de periode vóór 4 februari 1997) op de 36 besmette bedrijven (dier-)transport de belangrijkste route van verspreiding was (53%), gevolgd door diercontact (17%) en menscontact (6%). Buurtcontact, feitelijk een restpost, werd verantwoordelijk gehouden voor 25% van de besmettingen.

Een extra risico vormt het gegeven dat sommige varkenshouders meer gericht zijn op korte termijn en financieel eigenbelang dan op sectorbelang (bijvoorbeeld import van varkens vanuit riskante gebieden).

Doelstelling en invulling D VI

Dit onderdeel van de Diergeveiligheidsindex heeft tot doel om een zodanige contactstructuur op varkensbedrijven te realiseren, dat het risico op insleep van besmettelijke dierziekten en (vervolgens) versleep tussen bedrijven tot een minimum wordt beperkt. In een diergeveilige productiemethode betekent dit dat alle potentiële insleeproutes van smetstof naar een bedrijf of naar een samenwerkingsverband van bedrijven ("clusters") zo goed mogelijk zijn geblokkeerd (insleeproutes: dieren, bezoekers, transportwagens, lucht et cetera).

Het DVI-onderdeel "Contactstructuur" bevat voorschriften ten aanzien van:

- afscherming bedrijf
- toegang bezoekers
- aan- en afvoer van dieren
- aan- en afvoer van voer
- aan- en afvoer van materialen
- afvoer van mest
- afvoer destructiemateriaal
- ongediertebestrijding

Hiervoor worden op niveau 1 en, verder aangescherpt, op niveau 2 *rechtstreeks eisen gesteld* aan voorzieningen op het bedrijf, de inrichting van die voorzieningen en het gebruik ervan.

Hierbij vormt bestaande regelgeving het vertrekpunt waarop wordt voortgebouwd (onder andere Regeling Hygiënevoorzieningen Varkenshouderij). De DVI verplicht de bedrijven ook om te werken met heldere *protocol/en*, waarin, in samenwerking met de dieren-

arts, staat beschreven hoe varkenshouder en transporteur/chauffeur dienen te handelen bij aankomst van bijvoorbeeld een veewagen op het bedrijf, bij afvoer van mest et cetera. Doel hiervan is dat de varkenshouder bewuster omgaat met insleeppreventie op zijn bedrijf.

Gezien de grote sectorbelangen zullen de doelen van het onderdeel "Contactstructuur" snel, binnen de eerste niveaus van de Diergeveiligheidsindex, moeten worden bereikt.

3.1.2 Bedrijfsstructuur, samenwerking en logistiek

Bepaalde ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsstructuur, regionale samenwerking en logistiek dragen wezenlijk bij aan het verkleinen van de risico's op het gebied van contactstructuur. Uit oogpunt van haalbaarheid kunnen diverse gewenste ontwikkelingen echter niet rechtstreeks worden geëist.

Het volledig gesloten zijn van bedrijven is hier een voorbeeld van. Op sectorniveau zou dit vooralsnog een onhaalbare eis zijn. Dit geldt eveneens voor de afstand tussen varkensbedrijven en bijvoorbeeld de lengte van de transportafstand bij aan- en afvoer van dieren (van belang voor mogelijke verspreiding van besmettelijke ziekten over grotere delen van het land).

Om *gewenste ontwikkelingen te stimuleren* en tevens een flexibele invulling mogelijk te maken is hiervoor in de Diergeveiligheidsindex een *puntensysteem* opgenomen. Bedrijven in DVI-niveau 2 en 3 moeten een minimaal aantal punten halen voor bedrijfsstructuur, regionale samenwerking en logistiek.

Via het puntensysteem wordt bijvoorbeeld gestimuleerd dat alle bedrijven, ook in varkensconcentratiegebieden, via extra preventieve maatregelen een bepaald hoog DVI-niveau kunnen bereiken. Voorbeelden van die extra preventieve maatregelen zijn extra werken aan samenwerking in de varkensdichte regio (bijvoorbeeld gezamenlijk gezondheidsplan); geslotenheid van het bedrijf (geen aankoop van dieren); meerdere schakels op één bedrijf (bijvoorbeeld fok/vermeerdering; vermeerdering/mest); kortere transportafstanden et cetera.

3.2 Interne gezondheidszorg

Bedrijfsgebonden dierziekten brengen schade mee voor het individuele bedrijf als gevolg van productiederving, uitval, medicatie en dierenartskosten. Ze kunnen ook de afzetmogelijkheden van dieren en producten verminderen ten opzichte van bedrijven die vrij zijn van bepaalde bedrijfsgebonden dierziekten. Binnen een "diergezonde" productiemethode past dat de ondernemer niet alleen oog heeft voor de infectiedruk vanuit de omgeving ("de vieze buurman"), maar zich realiseert dat hij zelf ook een potentiële ziektebron voor zijn omgeving is en hier zo zorgvuldig ("veilig") mogelijk mee omgaat.

Het onderdeel "Interne gezondheidszorg" binnen de Diergezondheidsindex heeft tot doel om de gezondheidsstatus en het gezondheidsmanagement op de bedrijven, inclusief de bedrijfsbegeleiding, naar een hoger niveau te tillen en daarbij het gebruik van diergeneesmiddelen en voeradditieven naar een verantwoord niveau te brengen. Daarbij zal een koppeling worden aangebracht tussen het basisniveau van de Diergezondheidsindex en de eveneens in ontwikkeling zijnde Goede Boeren Praktijk (GBP; onderdeel van project Kolomcertificering) van LTO. Om dit te kunnen realiseren is het belangrijk dat (het basisniveau van) de GBP en het eerste niveau van de DVI volgens eenzelfde onderliggende structuur en in goede onderlinge afstemming worden opgebouwd. Hieronder volgt een aantal belangrijke aandachtsvelden binnen "Interne gezondheidszorg".

3.2.1 Planmatige aanpak gezondheidsmanagement

In het huidige gezondheidsmanagement en de begeleiding daaromheen zijn op diverse bedrijven al duidelijk veranderingen ten goede gaande. In het verleden werd het gezondheidsmanagement vooral gekenmerkt door:

- een ad hoc aanpak, gericht op oplossing van ziekteproblemen zodra die zich voordeden;
- nadruk op medicatie in plaats van preventie via maatregelen in de bedrijfsvoering;
- evaluatie van afgesloten productieperi-

- den, zodat de schade als gevolg van ziekten dan al opgetreden was;
- het ontbreken van een geïntegreerde inzet van kennis van de verschillende bedrijfsbegeleiders.

Thans verschuift de nadruk van diverse bedrijven en praktijken van curatieve gezondheidszorg naar een meer preventief gerichte zorg en meer samenwerking. Een versnelling van dit proces en een verbreding binnen de sector is niettemin belangrijk, gezien de eisen die aan de toekomstige sector worden gesteld.

Doelstelling en in vulling DVI

Een verbetering van de gezondheidssituatie op het bedrijf en daarmee ook een verantwoord gebruik van diergeneesmiddelen is te bereiken door een betere preventie en het vroegtijdig signaleren van sluimerende ziekteproblemen, voordat de ziekte zich op bijvoorbeeld afdelings- of bedrijfsniveau manifesteert. Het impliceert een sterk planmatige aanpak van het gezondheidsmanagement op het bedrijf (toepassing van de managementcyclus, met in een continu proces streefdoelen vaststellen, plannen, uitvoeren, evalueren en zo nodig bijstellen van doelen of planning). Een dergelijke systematiek is onlangs uitgetest binnen het project "Gezondheidsplanner Varkens" (in opdracht van overheid en varkenshouderijsector gezamenlijk). Binnen de systematiek van de Gezondheidsplanner worden de streefdoelen voor het bedrijf vastgesteld. Vervolgens vindt een periodieke evaluatie van de gezondheidssituatie plaats aan de hand van kengetallen, tijdens het lopende productieproces (bewaking). Daarnaast worden risicofactoren in de bedrijfsvoering systematisch geëvalueerd met behulp van checklists en wordt het preventieplan regelmatig gecheckt en waar nodig aangescherpt. Een planmatige aanpak van alle facetten van diergezondheid op het bedrijf is van belang voor zowel de gezondheidsstatus en een verantwoord gebruik van diergeneesmiddelen als voor het rendement van de ondernemer. Het brengt geen grote investeringen met zich mee, het vraagt wel een andere kijk op de bedrijfsvoering. In het najaar van 1999 zal een geautomatiseerde versie van de Gezondheidsplanner Varkens gereed

zijn. Deze versie zal volledig worden geïntegreerd met de DGR-gezondheidsmodule bij het managementsysteem. De Dierveiligheidsindex zal vanaf dat moment een planmatige aanpak van het gezondheidsmanagement via de systematiek van de gezondheidsplanner als eis in DVI-niveau 1 opnemen. In de periode daaraan voorafgaand zal een vereenvoudigde versie van planmatig management op de DVI-bedrijven worden gestimuleerd.

3.2.2 Certificering dierenartsen, bedrijfsvoorlichters, veterinaire bedrijfsbegeleiding en opleidingsniveau ondernemers

In de diergezondheidszorg spelen dierenartsen een prominente rol. Bij omschakeling naar een meer verantwoord diergezondheidsmiddelengebruik en preventieve zorg vormen het kennisniveau en de attitude van de veterinaire een belangrijke factor. Binnen de DiB-Netwerkanalyse Diergezondheidszorg (1996) is ingeschat dat in 1996 ruim de helft van de practici al sterk gericht was op een meer preventieve gezondheidszorg inclusief bedrijfsbegeleiding, dat minder dan de helft van de practici zich met name nog richtte op curatieve gezondheidszorg en dat een kleine (ongewenste) minderheid uitsluitend gericht was op het halen van een inkomen uit medicijnverkoop. Volgens deze gegevens is door een deel van de beroepsgroep een goede lijn ingezet, maar vormen ook veterinaire in dit opzicht nog een heterogene groep. Ook het opleidingsniveau van bedrijfsvoorlichters en van de ondernemers zelf vormt een belangrijke positieve factor als het gaat om een verbeterde aanpak van het gezondheidsmanagement.

Doelstelling en invulling D VI:

Om de potentiële blokkades voor een meer preventief gerichte veterinaire zorg weg te nemen is het noodzakelijk om waarborgen in te bouwen voor het kennisniveau en de attitude van de begeleidende dierenarts. Door de KNMvD wordt thans gewerkt aan een *erkenningcertificaat voor varkensdierenartsen*. Een verplichte jaarlijkse bijscholing zal hier onderdeel van uit maken. Voorts zal in de toekomst een gericht afstudeerpakket dan wel een vergelijkbare hoeveelheid nascholing voorwaarde zijn om *geaccredi-*

teerd te kunnen worden. Momenteel wordt de koppeling met de ontwikkelingen vanuit de EG/richtlijn 97/12 (de erkende dierenarts voor bijzondere taken (waaronder exportcertificaat en RBD-regeling) voor het Ministerie van LNV) nader uitgewerkt. Zodra het erkenningcertificaat van de KNMvD voor varkensdierenartsen gereed is, zullen bedrijven die een DVI-classificatie hebben vanaf niveau 1 door een erkende dierenarts moeten worden begeleid. Binnen de Dierveiligheidsindex worden via de verplichting tot IKB-deelname en via de RBD-regeling op het eerste niveau ook eisen verbonden aan de *aard en de frequentie van de veterinaire bedrijfsbegeleiding*. Hiermee wordt een meer preventief gerichte bedrijfsbegeleiding gewaarborgd en wordt voorkomen dat bepaalde dierenartsen alleen op het bedrijf komen om medicijnen af te leveren ("auto-baan-dierenarts"). Analooq hieraan kan men tevens denken aan de ontwikkeling van een *certificaat voor bedrijfsvoorlichters*, overeenkomstig hetgeen de KNMvD voor haar beroepsgroep ontwikkelt.

Nu de zorg verschuift van zuiver veterinaire naar meer zoötechnisch/veterinaire past ook een *geïntegreerde bedrijfsbegeleiding*, een versterkte samenwerking tussen dierenarts, zoötechnisch bedrijfsbegeleider en varkenshouder, binnen het streven naar een verhoogde "dierveiligheid" op het bedrijf. Met toepassing van de systematiek van de gezondheidsplanner varkens, welke binnen het eerste DVI-niveau zal worden gestimuleerd ten behoeve van een planmatige aanpak van het gezondheidsmanagement, wordt tegelijkertijd een versterkte samenwerking tussen veterinaire en zoötechnische bedrijfsbegeleider gestimuleerd (dit is in de systematiek van de gezondheidsplanner varkens opgenomen).

Een ander punt van aandacht vormt het *kennisniveau van de varkenshouder* zelf. De ontwikkelingen op het gebied van gezondheid en welzijn binnen de sector gaan dermate snel, dat een informatiestructuur noodzakelijk is die zorg draagt voor het informeren en bijscholen van ondernemers. Conform de voorstellen binnen het project "Kolomcertificering" van het OPV (Overlegplatform Varkenshouderij) zal binnen de Dierveiligheidsindex worden gekozen voor

het opnemen van de doelvoorschriften “adequaat opleidingsniveau” en “regelmatige bijscholing” van ondernemers. De doelgroep zelf (onder andere vertegenwoordigd vanuit LTO) zal in samenspraak met bijvoorbeeld AOC's een “kennis en bijscholings”-certificaat voor ondernemers kunnen ontwikkelen, dat onder voorbehoud van beschikbaarheid wordt opgenomen in een niveau van de Dierveiligheidsindex. Dezelfde constructie kan worden gehanteerd voor ontwikkeling van een certificaat voor zoötechnische bedrijfsbegeleiders. De SDV zal gesprekken hierover aangaan met de betreffende beroepsgroep-vertegenwoordigers.

3.2.3 Vrijstatus meerdere ziekten

Eén van de doelen van het DVI-onderdeel “Interne bedrijfsgezondheidszorg” is om de gezondheidsstatus van de Nederlandse bedrijven naar een hoger niveau te tillen. Dit houdt ook in dat een bedrijf een zo gering mogelijk risico oplevert voor zijn omgeving. Voor diverse pathogenen is een vrijstatus haalbaar of deels al gerealiseerd (bijvoorbeeld voor Atrofische Rhinitis, schurft, Aujeszky).

Doelstelling en invulling D VI

Uit markt- en imago-overwegingen is het belangrijk om de gezondheidsstatus van de

bedrijven niet alleen te verbeteren, maar de gerealiseerde gezondheidsstatus tevens actief te vermarkten. Vermarkten kan bijvoorbeeld door aan te geven van welke ziekten de betreffende productiedieren vrij zijn (vrijstatus-lijsten à la SPF-lijsten in Denemarken (maar dan zonder steriele winning van biggen)). Revenuen hiervan zullen niet liggen in betere opbrengstrijzen (de consument betaalt niet voor een “betere gezondheid”) maar wel in betere technische resultaten en grotere afzetmogelijkheden van de producten (sterkere concurrentiepositie).

De Dierveiligheidsindex zal op de hogere niveaus voor meerdere (bedrijfs)ziekten een *vrijstatus* eisen (van aangifteplichtige ziekten moeten alle bedrijven uiteraard al vrij zijn). Via de DVI-classificering wordt een actieve vermarkting hiervan ondersteund. Bepaalde ziekte-vrij-statusen zullen na verloop van tijd “inzakken” in een lager niveau. Er zullen ook ziekten worden toegevoegd aan dit lijstje. In schema 2 is aangegeven welke streefbeeld de Dierveiligheidsindex daarbij op dit moment voor ogen staan (mits de certificaten borgbaar zijn). De DVI-streefbeelden ten aanzien van vrijstatusen zijn mede afgeleid uit de DiB-Streefbeelden Varkens (1995), waarin per aandoening ook de sectorbrede haalbaarheid is aangegeven. Als de ontwikkelingen sneller gaan, zal een vrijstatus snel-

Schema 2: Streefbeelden Dierveiligheidsindex ten aanzien van ziekte-vrij-statusen (gefaseerd per niveau)*

	1998	2000	2005	2010
<i>DVI-1</i>	Aujeszky SVD	Aujeszky SVD schurft AR	Aujeszky SVD schurft AR	Aujeszky SVD schurft AR Salmonella-arm APP
<i>DVI-2</i>	schurft AR		Salmonella-arm APP	dysenterie
<i>D VI-3</i>		Salmonella-arm APP.	dysenterie (Serp. hyo.)	
<i>wachtkamer</i>	Mycoplasma			

* onder voorwaarde van borgbaarheid van de certificaten

ler kunnen “inzakken” in een lager niveau. Ook nieuwe ziekten kunnen op gewenste momenten worden toegevoegd, met een overgangperiode voor de bedrijven om tot vrijwaring ervan op het bedrijf te komen.

3.2.4 Verantwoord gebruik diergeneesmiddelen en voeradditieven

Het gebruik van diergeneesmiddelen, preventief of curatief toegepast, kan een risico op residuvorming in het eindproduct met zich meebrengen, hetgeen uit oogpunt van volksgezondheid (“mensveiligheid”) ongewenst is. Het veelvuldig (preventief) gebruik in de intensieve veehouderij van antibiotica geeft een risico op resistentievorming van bepaalde pathogenen, hetgeen ook problemen zou kunnen opleveren voor de humane geneeskunde.

Voeradditieven zoals koper en zink verdienen daarnaast apart aandacht. Koper en zink worden in de praktijk toegediend in een hoeveelheid die ligt boven de fysiologische behoefte, met het doel om een groeibevorderend effect te bewerkstelligen. Door het bedrijfsleven zelf zijn hieraan al normen gesteld om excessen te voorkomen. Deze normen liggen nog wel duidelijk boven de fysiologische behoefte (ID-DLO; rapp. 98.006). Vanwege vooral de mogelijke milieubelasting ervan past een gebruik van deze stoffen boven de fysiologische behoefte minder goed binnen het hoogste niveau van een “dierveilige” productiemethode.

Doelstelling en invulling D VI

Bedrijven kunnen alleen voor classificering binnen de Dierveiligheidsindex (basisniveau) in aanmerking komen wanneer ze voldoen aan de bestaande wet- en regelgeving en ook deelnemen aan de IKB-regeling. De IKB-regeling van het PVE stelt eisen aan het gebruik van diergeneesmiddelen, de registratie ervan en het in acht nemen van de wachttermijnen om residuvorming in het vlees te voorkomen. Ook voorziet de regeling in informatie-overdracht naar de volgende schakel (bijvoorbeeld de afnemer van biggen).

Een wezenlijk aanvullende doelstelling van de Dierveiligheidsindex vormt *het terugbrengen van het gebruik van diergeneesmiddelen*. Om een verantwoord diergeneesmidde-

lengebruik te stimuleren zal op een hoger DVI-niveau een maximum worden gesteld aan het binnen dat niveau toegestane *percentage behandelde dieren* in een bepaalde periode. Met de introductie van de geautomatiseerde DGR-module voor gezondheidsregistratie (ATC/NCI), die momenteel wordt of is ingebouwd in diverse managementsystemen, zal dit kengetal de komende jaren op steeds meer bedrijven geautomatiseerd beschikbaar komen. Voorwaarde is dat het kengetal ook voldoende objectief is voor externe bedrijfsvergelijking.

Aansluitend op de actuele ontwikkelingen, zal binnen het DVI-systeem invulling worden gegeven aan gefaseerde invoer van *antibioticumvrij* voer. De Nederlandse mengvoerindustrie is voornemens voor april 1999 met het gebruik van de zes voornaamste groeibevorderende antibiotica in het afmestvoer voor vleesvarkens en in het voer voor dragende zeugen te stoppen. Volgend op deze ontwikkelingen zal het gebruik van antibioticumvrij voer voor die diercategorieën in niveau 1 van de Dierveiligheidsindex als eis worden opgenomen. Onderzoek naar de haalbaarheid van antibioticumvrij voer voor jonge dieren zal moeten uitwijzen of de groeibevorderaars en voerbepaarders op termijn ook in het menu van deze dieren weggelaten kunnen worden. Afhankelijk van deze resultaten zal de Dierveiligheidsindex te zijner tijd het gebruik van antibioticumvrij voer voor alle diercategorieën ondersteunen. Ten aanzien van *voeradditieven* zoals koper en zink heeft het ID-DLO in een literatuurstudie (rapp. 98.006) onder andere uitgezocht welke gehalten in het voer minimaal noodzakelijk zijn om deficiëntie-verschijnselen te voorkomen. Een groeibevorderend effect wordt bereikt bij gehalten die de fysiologische behoeften overstijgen. Deze extra hoeveelheid wordt in de praktijk vooral toegepast bij jonge biggen en varkens na opleg in de vleesvarkenshouderij. Ten aanzien van het gebruik van koper en zink als voeradditief heeft het Nederlandse bedrijfsleven maximumnormen gesteld: voor koper 175 ppm voor dieren < 16 weken en 35 ppm voor dieren > 16 weken; voor zink 250 ppm. Uit het onderzoek van het ID-DLO blijkt dat een verdere beperking tot de fysiologische

behoefte mogelijk is.

Zodra uit onderzoek (dat onder andere wordt uitgevoerd door het bedrijfsleven zelf) meer kennis is gegeneerd over milieuvriendelijke vervangers van koper en zink in veevoerders, zullen volgend hierop in de Diergeveiligheidsindex maximumnormen worden gesteld aan het gebruik van koper en zink in veevoerders.

De achterliggende filosofie van de Diergeveiligheidsindex bij verantwoord gebruik van diergeveiligheidsmiddelen en voeradditieven is die van de "risicobewuste ondernemer". Een ondernemer kan kiezen voor anti bioticumvrij en/of voeradditief-arm voer, het is vervolgens de verantwoordelijkheid van de mengvoederindustrie om ook van dit voer de kwaliteit via haar *GW-systeem* te borgen. De kwaliteit van sommige voeders (bijproducten), evenals het traject van opslaan en mengen op het primaire bedrijf, is moeilijk of niet te borgen via GMP. De SDV zal hiertoe in overleg met FOOM doelvoorschriften opnemen.

3.25 Differentiatie in heffingen naar veterinair risico

Dijkhuizen en Horst (NRLO-studie 97/30; 1997) constateren dat een zo direct mogelijke link tussen het risicogedrag van individuele ondernemers en de te betalen heffing met betrekking tot dierziektebestrijding gewenst is. In de eerste plaats omdat het een effectieve manier is om risicomijdend gedrag te stimuleren en in de tweede plaats omdat het het meest rechtvaardig de kosten van een uitbraak van een besmettelijke ziekte verdeelt. Dit in tegenstelling tot de huidige Kortingsregeling, die alleen bij uitbraak (van varkenspest) op het bedrijf rekening houdt met de handelwijze van de ondernemer. De preventieve werking en de pakkans van "risikante" ondernemers is daardoor gering.

Doelstelling en invulling D VI

De DVI-niveaus zullen met betrekking tot gezondheid en dierwelzijn zo worden ingericht dat het een basis vormt voor een gedifferentieerde heffing in ziektekosten. Hiertoe is overleg en afstemming met het Ministerie van LNV noodzakelijk. Doel van differentiatie in heffing is om risicobewust gedrag te stimuleren en risicobelust handelen van de

ondernemer via de portemonnee te ontmoedigen. Het is wenselijk zowel het onderdeel "Contactstructuur", dat vooral betrekking heeft op de preventie van besmettelijke ziekten, het onderdeel "Interne gezondheidszorg", dat vooral is gericht op bedrijfsgebonden dierziekten, als het onderdeel "Dierwelzijn" bij een differentiatie in heffingen te betrekken. De laatste twee om krachtig te stimuleren dat de ondernemer ook ten aanzien van bedrijfsziekten een zo veilig mogelijke "buurman" is en een diergeveilige omgeving op zijn bedrijf creëert.

3.3 Welzijn

De meest gangbare definitie van welzijn is "het leven in redelijke harmonie met de omgeving, zowel uit fysiologisch oogpunt als uit ethologisch oogpunt" (Lorz, 1973). Als het dier zich niet aan zijn omgeving kan aanpassen is er geen evenwicht en is er sprake van een verstoord welzijn (Broom, 1991a). Met name huisvesting, verzorging en transport zijn hierbij voor het dier belangrijke elementen. Een verstoord welzijn is concreet meetbaar aan de hand van *gezondheidsparameters* (beschadigingen, ziekte, sterfte, ingrepen, fysiologische parameters (cortisolspiegel et cetera)) en *gedragsparameters* (verschijnselen van stress, afwijkend gedrag zoals beschadigend gedrag, conflictgedrag, stereotypieën et cetera) (Commissie Welzijn Varkens; 1984).

Daarnaast wordt welzijn in de maatschappelijke beleving steeds sterker gekoppeld aan *ethische parameters* en bescherming van de integriteit van het dier in de productiesystemen. Deze vaak subjectieve, emotionele maatschappelijke "beleving" van welzijn is voor de acceptatie van de houderijsystemen minstens zo belangrijk als de concreet meetbare welzijnsaspecten. Een consument- en toekomstgerichte varkenshouderij zal hier terdege rekening mee moeten houden, indien ze op langere termijn een bestaansrecht in Nederland wil houden.

Doelstelling en invulling DVI

De Diergeveiligheidsindex stelt zich ten aanzien van welzijn tot doel om de mogelijke welzijnsaantasting binnen de bestaande

bedrijfssystemen versneld terug te brengen en de ontwikkeling te stimuleren van bedrijfssystemen of onderdelen daarvan die meer tegemoet komen aan het adaptatievermogen van de dieren (af te meten aan gezondheids- en gedragsparameters) en aan de maatschappelijke beleving van welzijn van varkens (ethische parameters).

- Hiertoe beoogt de Diergeveiligheidsindex-
- een *versnelde invoer* op de bedrijven van relevante regelgeving op het gebied van welzijn van dieren te realiseren;
  - *aanvullende voorschriften* op het gebied van huisvesting en verzorging te geven, in samenhang met:
  - grenswaarden voor een aantal belangrijke *welzijnsindicatoren* (gezondheids- en welzijnparameters die aan het dier worden gemeten), waardoor verder tegemoet wordt gekomen aan het welzijn van de dieren en de maatschappelijke acceptatie van de houderijmethoden;
  - indien realiseerbaar, op termijn het gebruik van op onder andere ethologische aspecten en veterinaire aspecten preventief getoetste huisvestingssystemen te stimuleren.

3.3.1 *Versnelde invoer van relevante welzijnsregelgeving*

Bedrijven kunnen ten aanzien van dierwelzijn alleen voor classificering binnen de Diergeveiligheidsindex in aanmerking komen indien ze voldoen aan de bestaande wet- en regelgeving op dit gebied. Een belangrijke

Ministeriële regeling ten aanzien van dierwelzijn is het Varkensbesluit 1998. De belangrijkste elementen van het Varkensbesluit 1998 zijn weergegeven in schema 3.

Op niveau 2 en niveau 3 van de Diergeveiligheidsindex wordt een *versnelde invoer*, zonder of met kortere overgangstermijnen, van de eisen van het Varkensbesluit doorgevoerd. Dit gebeurt met het doel een snellere verbetering van het basale welzijnsniveau van de varkens in de bestaande productiesystemen te realiseren. Van de bedrijven die opteren voor deze DVI-niveaus zal dit een aanzienlijke inspanning vragen.

Eisen aan huisvesting van beren zullen worden versneld via opname in niveau 2 van de DVI, evenals de minimale hokafmetingen, inclusief het aandeel dichte vloer, voor alle categorieën varkens. Met name voor vleesvarkensbedrijven, die hiermee een oppervlakenorm van 1m² per zwaar vleesvarken moeten realiseren, betekent dit een flinke inspanning. De inschatting is dat over vijf jaar 80% van alle bedrijven aan DVI-niveau 2 kan voldoen (zie hoofdstuk 5; mits voldoende "prikkel" kunnen worden ingebouwd). Een meer gefundeerde uitspraak over dit percentage kan op basis van de uitkomsten van de pilotfase worden gedaan. Een versnelde realisatie van groepshuisvesting van zeugen en gelten inclusief minimale oppervlakenormen en eisen aan de groepsvorming wordt gestimuleerd via opname ervan in DVI-niveau 3. Belangrijk hierbij is

Schema 3: Eisen Varkensbesluit 1998

eisen Varkensbesluit 1998

ingangdatum volgens VB 1998

bestaande stallen bij nieuw- of verbouw (apart per stal)

eisen aan huisvesting beren	1 jan 2000	direct
niet aanbinden zeugen en gelten	1 jan 2002	direct
vloer niet geheel roostervloer	1 jan 2002	direct
afmetingen spleetbreedte roostervloer en NEN-norm	1 jan 2002	direct
minimale afmetingen dichte vloergedeelte	1 jan 2008	direct
minimale hokmaten voor alle categorieën varkens	1 jan 2008	direct
groepshuisvesting voor zeugen en gelten met minimale oppervlakte-eisen per dier	1 jan 2008	direct
eisen aan groepsvorming	1 jan 2008	direct

dat de prikkel om in niveau 3 van de Dierveiligheidsindex geclassificeerd te willen worden voor zeugenbedrijven dusdanig groot is (zie "Voorwaarden voor sectorbrede implementatie DVI"), dat een versnelde inbouw van het groepshuisvestingssysteem een reële overweging wordt. Doelstelling is dat 50% van de bedrijven met zeugen over vijf jaar aan de eisen van DVI-niveau 3 voldoet (zie Hoofdstuk 5).

Ook hier geldt dat een meer gefundeerde uitspraak pas mogelijk is indien de uitkomsten van de pilotfase bekend zijn. Tijdens deze pilotfase DVI moet de haalbaarheid van de versnelde invoering van de eisen van het Varkensbesluit 1998 duidelijk worden,

3.3.2 Aanvullende voorschriften met betrekking tot welzijn

Vanuit het onderzoek zijn al diverse verbanden bekend tussen bepaalde voorzieningen in huisvesting en verzorging en het welzijn van de dieren, afgemeten aan de eerdergenoemde welzijnsparameters. Dergelijke voorzieningen op het gebied van huisvesting en verzorging worden in de Dierveiligheidsindex waar mogelijk *rechtstreeks voorgeschreven*. Dit geldt ook voor bepaalde voorzieningen die tegemoet komen aan de maatschappelijke acceptatie van systemen. Er worden aanvullende voorschriften gegeven op de volgende deelgebieden:

1 Huisvesting

verbetering van de kwaliteit van de leefruimte:

Verbetering van de *kwantiteit* van de leefruimte wordt binnen de DVI ondersteund via een versnelde invoer van de eisen van Varkensbesluit '98. Verbetering van de *kwaliteit* van de leefruimte omvat voorschriften voor concrete voorzieningen om de leefruimte interessanter en gevarieerder te maken. Voorbeelden zijn afleidingsmaterialen in het hok (bal, ketting, hooimand), enig stro als afleidingsmateriaal op de vloer, schuilplekken in groepsruimten, uitlooptmogelijkheden et cetera. Deze voorzieningen moeten er toe leiden dat de dieren hun drang tot bepaalde handelingen op een meer normale wijze kunnen uiten (exploratiedrag, wroeten, sociaal gedrag en dergelijke). Door hier te werken met een puntensysteem wordt voor de

varkenshouder enige flexibiliteit in invulling gecreëerd, onder andere omdat bepaalde voorzieningen nog onvoldoende zijn uitgetest op met name praktische aspecten (zoals stro als bedding, wroetbakken, extra verlichting et cetera). Naar het gebruik van stro wordt de komende jaren extra onderzoek uitgevoerd. De praktijkervaringen met dergelijke huisvestingssystemen zijn op dit moment nog onvoldoende om het als direct voorschrift op te nemen. In het puntensysteem wordt het gebruik van stro of een ander geschikt substraat al wel gestimuleerd.

2 Verzorging

Dit omvat een aantal concrete voorschriften ten aanzien van de aspecten *drinkwater/voeding* (beschikbaarheid van drinkwater, nippelopbrengst, voerschema et cetera), *klimaat* (periodieke klimaatmeting op bedrijf), *(be)handeling(en)* (ingrepen, eisen aan minimale speenleeftijd et cetera), *groepsmanagement* (stabiele dekgroepen, introductie nieuwkomers et cetera) en *controle van de dieren* (frequentie van controle en aandachtspunten).

3.3.3 Welzijnsindicatoren

Naast concrete voorschriften ten aanzien van onder andere voorzieningen beoogt de Dierveiligheidsindex een directe beoordeling van het welzijn van de dieren op het bedrijf te laten plaatsvinden aan de hand van *gezondheids- en gedragsparameters*. Doel hiervan is om:

- a te waarborgen dat de varkenshouder/dierverzorger op een goede manier met de voorgeschreven welzijnsverbeterende voorzieningen omgaat ("management") en
  - b te waarborgen dat het bedrijfssysteem ook in z'n onderlinge samenhang leidt tot een bepaald gewenst welzijnsniveau.
- Hierbij worden alleen gezondheids- en gedragsparameters gebruikt die aan de buitenkant van het dier zijn te meten (dus bijvoorbeeld geen hormoonspiegels). Aangezien een hoge *ziekte-incidentie* op een bedrijf een indicatie kan zijn voor een verstoord welzijn is het zinvol om eisen te stellen aan de parameter 'percentage ziekten op het bedrijf'. Slachterijgegevens met betrekking tot dierziekten zouden hiervoor in

aanmerking komen, ware het niet dat deze voorsnog te weinig vergelijkbaar zijn tussen slachterijen onderling en tussen keurmeesters binnen slachterijen. Bovendien zijn deze gegevens alleen van slachtvarkens beschikbaar, en dus minder bruikbaar voor bedrijven met zeugen. Op enige termijn wordt het *percentage behandelde dieren* een beschikbaar kengetal waaruit de ziekte-incidentie op het bedrijf, met de nodige voorzichtigheid gezien de verschillende behandelstrategieën van bedrijven, kan worden afgeleid. Hiervoor zijn in "Interne gezondheidszorg" plafondwaarden opgenomen. Uit oogpunt van diergezondheid wordt op DVI-niveau 2 en 3 tevens een ziekte-vrij-status nagestreefd voor meerdere ziekten. Ook dit zal leiden tot een vermindering van de ziekte-incidentie op het bedrijf en daarmee een verbetering van het dierwelzijn.

Een hoog *sterftepercentage* wordt binnen de Diergezondheidsindex eveneens als een indicatie voor een verstoord welzijn gehanteerd. Waar concrete grenswaarden uit het oogpunt van welzijn liggen is voorsnog niet te zeggen. In het concept-eisenpakket Milieukeur (CLM, 1998) legt men voor vleesvarkens de grenswaarde bij 1% uitval, als zijnde het gemiddelde op de 20% TEA-bedrijven met de laagste uitval. Aangezien dit op dit moment de meest praktische norm lijkt, zal de *bovengrens van de 20% qua uitval beste bedrijven* uit de SIVA Kengetallenspiegel 1998 in niveau 3 van de Diergezondheidsindex als maximumnorm voor % sterfte worden opgenomen. Op niveau 2 geldt als maximumnorm het gemiddelde sterftepercentage van alle bedrijven in 1998.

Daarnaast zijn de *gevolgen van bepaalde typen afwijkend gedrag* tijdens een bedrijfsbezoek waarneembaar. De Zweedse onderzoeker Ekesbo (1981) legde een relatie tussen huidbeschadigingen en een verstoord welzijn door een onvoldoende adequate leefomgeving en afwijkende sociale interacties tussen de dieren. De duidelijkste voorbeelden hiervan zijn *oor- en staartbijten* bij vleesvarkens en gespeende biggen en *klingsbijten* bij zeugen in groepshuisvesting. Door verrijking van de omgeving en een goede (klimaats-)zorg hoeft oor- en staartbij-

ten niet voor te komen. Door een goede inrichting van de vreetplaats en een goede voerstrategie hoeft klingsbijten niet voor te komen. Indien op het bedrijf oor- en staartbijten en klingsbijten voorkomen, en/of staarten worden gecoupeerd ter preventie ervan, dient op DVI-niveau 2 een analyse te worden uitgevoerd naar de oorzaken van dit beschadigende gedrag en een plan van aanpak te worden opgesteld en uitgevoerd. Op DVI-niveau 3 mogen oor- en staartbijten en klingsbijten als gevolg van een voldoende welzijnsmanagement en verrijking van de omgeving niet meer structureel op het bedrijf voorkomen (preventief staartcouperen is dan eveneens verboden). Indien op het bedrijf een bepaald percentage van de zeugen oraal *stereotiep gedrag* vertoont, dienen op DVI-niveau 2 met name tekortkomingen in het voerregime en de verstrekking van ruwvoer te worden geanalyseerd en een plan van aanpak ter verbetering te worden ingezet.

Op niveau 2 van de Diergezondheidsindex mogen geen *structurele beschadigingen* als gevolg van uitsteeksels of andere technische tekortkomingen van de hokinventaris of vloeruitvoering voorkomen (verwondingen, kreupelheden et cetera). Het percentage kreupel dieren ligt beneden het gemiddelde in 1998 (niveau 2) dan wel binnen de range van de 20% bedrijven met de minste kreupel heden in 1998.

Chronische beschadigingen veroorzaakt door agressie vóór, tijdens en na het voeren of door vechten om bepaalde voorzieningen (bijvoorbeeld een hooimand) vormen eveneens een aantasting van het welzijn. Deze moeten niet worden verward met beschadigingen die door rangordegevechten worden veroorzaakt, welke meestal tijdelijk zijn en snel genezen. Indien *chronische beschadigingen als gevolg van agressieve interacties* voorkomen, wordt op DVI-niveau 2 in samenwerking met de dierenarts en eventueel de bedrijfsvoorlichter planmatig naar de oorzaak van het probleem gezocht en vervolgens een plan van aanpak ter verbetering opgesteld en uitgevoerd. Beschadigingen als gevolg van agressieve interacties rondom het voeren zijn te meten vanaf circa één

maand na het vormen van een nieuwe vaste groep. Op DVI-niveau 3 mogen dergelijke beschadigingen niet meer structureel voorkomen.

3.3.4 Preventieve toetsing van huisvestings-systemen

Anders dan op praktijkbedrijven is toetsing van gedragsparameters onder *proefomstandigheden* wel goed uitvoerbaar. *Preventieve toetsing van huisvestingssystemen*, zoals in Zwitserland al jarenlang wordt toegepast, is hiervan uit oogpunt van welzijn een belangrijke toepassingsvorm. Hierin worden alle in serie vervaardigde huisvestingssystemen in praktijkonderzoek getoetst op criteria ten aanzien van gezondheid en welzijn, zoals percentage sterfte, percentage ziekte en verwondingen en gedragsafwijkingen.

Indien het systeem niet aan de normen voldoet mag het niet in de praktijk worden toegepast. Op die wijze kan een optimale veiligheid van het dier in z'n productieomgeving worden gegarandeerd. Er is op dit moment binnen Nederland geen systematiek voor preventief toetsen voorhanden. De Nederlandse overheid geeft de voorkeur aan het ontwikkelen van een systeem van preventief toetsen voor die diercategorieën waarvoor geen huisvestings-AMvB's worden opgesteld. De varkenssector valt hier gezien het Varkensbesluit (vooralsnog) buiten.

Vanuit welzijnsoogpunt verdient het systeem van preventieve toetsing wel nastreving. Als op termijn landelijk een systeem van preventieve toetsing van huisvestingssystemen zou

worden geïntroduceerd, zullen de *landelijke toelatingsnormen* en eventuele overgangstermijnen vanzelfsprekend binnen het basisniveau van DVI worden geïncorporeerd. Op DVI-niveau 3 kan dan gedacht worden aan een versnelde invoering van goedgekeurde systemen, voor DVI-niveau 4 aan *verdergaande toelatingseisen* met betrekking tot ethologische en gezondheidsparameters voor goedkeuring van huisvestingssystemen. Een alternatief kan zijn dat de sector zelf uit "imago-overwegingen" besluit tot invoering van een systeem van preventief toetsen.

Voorlopig wordt deze systematiek binnen de Dierveiligheidsindex op niveau 4 "geparkeerd".

De in hoofdstuk 3 beschreven criteria zijn op dit moment de beste die voorhanden zijn voor het beoordelen van het welzijn van varkens binnen het bedrijfssysteem. De convenant-partners "Verbreiding Groen Label" hebben onlangs opdracht gegeven tot ontwikkeling van een objectieve "welzijnsmeetlat", die uiteindelijk kan dienen als welzijns criterium voor bijvoorbeeld toepassing binnen een keurmerk of andere systemen, zoals verbreed Groen Label (uitvoerder: CLM en anderen). De binnen de DVI gegenereerde kennis op het gebied van dierwelzijn en de toegepaste systematiek kunnen bij de ontwikkeling van een "welzijnsmeetlat" worden benut. Zodra een objectieve welzijnsmeetlat beschikbaar is, zal opname ervan in de verschillende DVI-niveaus worden overwogen.

4 DOELSTELLINGEN PER DVI-NIVEAU

Algemeen

De D-ierveiligheidsindex wordt ontwikkeld met het doel om de risico's op insleep en verspreiding van besmettelijke ziekten versneld weg te nemen en het welzijnsniveau te verbeteren. Voorlopers (top - 25% van de bedrijven) moeten worden gestimuleerd om (sneller) door te groeien naar hogere niveaus van diergezondheid en welzijn, waardoor uiteindelijk sectorbreed hogere gezondheids- en welzijnsniveaus gerealiseerd worden. De doelstellingen per aandachtveld voor elk van de vier onderscheiden DVI-niveaus zijn als volgt.

DVI-1 (basis)

Contactstructuur

Bedrijf voldoet aan bestaande veterinaire wet- en regelgeving (onder andere Regeling Hygiënevoorschriften '98). Er wordt gewerkt met heldere protocollen voor ontvangst bezoekers, aan- en afvoer dieren et cetera. Slechts gecertificeerde dienstverleners hebben toegang tot het bedrijf (zodra certificaten beschikbaar zijn).

Interne gezondheidszorg

Men neemt deel aan de PVE/IKB-regeling (registratie medicijngebruik, wachttermijnen, begeleiding dierenarts, informatie-overdracht volgende schakel(s)) en neemt zodra gereed deel aan Goede Boeren Praktijk/LTO (gezamenlijk ontwikkelingstraject basis-GBP en basis-DVI). Planmatige aanpak van het gezondheidsmanagement: nadruk op preventie, doorgroeien naar hogere gezondheidsniveaus en tijdig ontdekken en aanpakken van sluimerende ziekten, onder begeleiding van de dierenarts en in samenwerking met andere bedrijfsbegeleiders. Aanwezigheid en gebruik ziekenboek. Vleesvarkens in de tweede fase van de mestperiode en zeugen krijgen antibioticavrij voer (*volgend op ontwikkelingen bedrijfsleven*). Het bedrijf is vrij van Aujeszky.

Welzijn

Bedrijf voldoet aan bestaande wet- en regelgeving op het gebied van welzijn dieren

(waaronder Varkensbesluit en Ingrepenbesluit); zeugen worden niet aangebonden.

DVI-2

Contactstructuur

Alle insleeproutes naar het bedrijf zijn zo goed mogelijk geblokkeerd, met uitzondering van lucht. Het bedrijf past een strikte scheiding "schone/vuile weg" toe. Er worden beperkingen gesteld aan het aantal herkomst- en afleveradressen van dieren. Ongediertebestrijding vindt plaats in eigen beheer of door externen; één keer per jaar controle op het succes ervan door een professionele organisatie. Diverse gewenste ontwikkelingen op gebied van bedrijfsstructuur (onder andere geslotenheid van het bedrijf), samenwerking en logistiek worden via een puntensysteem gestimuleerd.

Interne gezondheidszorg

De nadruk ligt op preventie. Onder andere vindt eenmaal per jaar klimaatsonderzoek plaats. Er wordt gewerkt met een curatief en preventief bedrijfsbehandelplan. Het percentage behandelde dieren ligt binnen de range van de 20% "beste" bedrijven in een bepaald referentiejaar (*DGR-gezondheidsmodule; zodra gegevens voor externe bedrijfsvergelijking beschikbaar komen*). Het bedrijf is vrij van een aantal ziekten (AR, schurft, Aujeszky). Er worden eisen gesteld aan kennisniveau en bijscholing van de ondernemer. Er worden eisen gesteld aan de wijze van begeleiding en de duur en frequentie ervan per bedrijf.

Welzijn

De eisen van het Varkensbesluit ten aanzien van minimale hokafmetingen en inrichting van de huisvesting voor beren zijn zonder overgangstermijnen geïmplementeerd. Er worden concrete, aanvullende voorschriften gegeven ten aanzien van drinkwater/voeding, klimaatmeting, behandelingen, ingrepen en controle. De leefruimte van de varkens is verrijkt met voorzieningen om de ruimte interessanter en gevarieerder te maken. Hierbij wordt gewerkt met een puntensysteem. Het bedrijf blijft beneden be-

paalde grenswaarden van welzijnsindicatoren (gezondheids- en gedragsparameters): percentage sterfte per diercategorie beneden het gemiddelde in 1997 (*SIVA-kengetalenspiegel*), percentage kreupele dieren beneden bepaalde norm, geen structurele beschadigingen aan de dieren als gevolg van de hokinventaris. Bij vóórkomen van oor- en staartbijten en klingbijten, of beschadigingen als gevolg van agressieve interacties en van stereotiep gedrag moet men planmatig werken aan analyse en oplossing van het probleem.

DVI-3

Contactstructuur

Stimuleren van gewenste ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsstructuur, samenwerking en logistiek via een puntensysteem (hogere "lat" dan in DVI-2). Ongediertepreventie en -bestrijding op contractbasis door een professionele organisatie.

Interne gezondheidszorg

Productie van "medicijnarme" varkens (stringente eisen aan percentage behandelde dieren op het bedrijf). Afhankelijk van ontwikkeling bedrijfsleven: ondersteunen gebruik antibioticumvrij voer (geen groeibevorderaars, voerbespaarders). Afhankelijk van ontwikkelingen bedrijfsleven: verlaging maximumnormen voor gebruik van koper en zink als voeraddief. Er wordt een maximum gesteld aan het aantal per medewerker te verzorgen dieren. Het bedrijf is vrij van een uitgebreidere lijst van ziekten (AR, schurft, Aujeszky, Salmonella, App; mits borgbaar). Na verloop van tijd "inzakken" van vrijstatussen in lagere DVI-niveaus en toevoegen van nieuwe ziekten.

Welzijn

De minimumeisen van het Varkensbesluit ten aanzien van groepshuisvesting van guste en dragende zeugen, minimumafmetingen daarvan en groepsvorming zijn zonder overgangstermijnen van toepassing. Er worden

aanvullende voorschriften gegeven ten aanzien van ingrepen (castratie, speenleeftijd) en groepsvorming (stabiele dekgroepen). De leefruimte van de varkens is verder verrijkt met voorzieningen om de ruimte interessanter en gevarieerder te maken (afleidingsmateriaal, uitloop, schuilplekken et cetera). Hierbij wordt gewerkt met een puntensysteem (hogere "lat" dan in DVI-2). Het bedrijf blijft beneden bepaalde grenswaarden van welzijnsindicatoren (hogere "lat" dan in DVI-2): percentage sterfte per diercategorie binnen de range van de 20% "beste" bedrijven in 1998 (*SIVA-kengetalenspiegel*), percentage kreupele dieren binnen de range van 20% "beste" bedrijven in een referentiejaar. Oor- en staartbijten en klingbijten komen niet structureel voor op het bedrijf.

Beschadigingen als gevolg van agressieve interacties komen niet structureel voor op het bedrijf.

Indien landelijk of sectoraal een systeem van preventieve toetsing van huisvesting is geïntroduceerd: versneld gebruik van goedgekeurde huisvestingssystemen en onderdelen daarvan.

DVI-4

Aangezien relevante parameters momenteel nog niet meetbaar of borgbaar zijn, is voor dit niveau (aanvullend) onderzoek noodzakelijk ter formulering van de doelstellingen. Uiteindelijk zal dit niveau een beschrijving moeten geven van het ideale bedrijf van de toekomst.

Aan alle eisen op het gebied van gezondheid en welzijn voor een bepaald niveau moet zijn voldaan, om als *bedrijf* in het betreffende DVI-niveau te kunnen worden geclassificeerd. Ten aanzien van "Contactstructuur", "Interne gezondheidszorg" en "Welzijn" zijn wel aparte deelcertificaten te behalen. Deelcertificaten hebben tot doel om gefaseerd doorgroeien in welzijn of gezondheidszorg mogelijk te maken en te stimuleren, bijvoorbeeld om aan specifieke eisen van afnemers te kunnen voldoen.

5 INDICATIE HAALBAARHEIDSTRAJECT

De verschillende DVI-niveaus zullen, in combinatie met de mogelijke stimulansen voor de varkenshouder om een bepaald niveau te realiseren, uiteindelijk zo moeten zijn ingericht dat globaal het realisatietraject haalbaar wordt zoals weergegeven in schema 4.

Uit de pro-pilot met 12 bedrijven (oktober-december 1998) en de grote praktijkproef in 1999 zal een indruk worden verkregen welke voorschriften in welk DVI-niveau thuishoren en welke fasering eventueel moet worden ingebouwd.

Schema 4: Haalbaarheidstraject Dierveiligheidsindex

Niveau dierveiligheidsindex en doelstellingen samengevat	% bedrijven dan kan voldoen			
	<i>bij start DVI</i>	<i>over 5 jaar</i>	<i>over 10 jaar</i>	<i>over 15 jaar</i>
DVI-1 (basisniveau): <i>voldoen aan bestaande regelgeving inclusief eventuele overgangstermijnen + IKB + GBP; planmatige aanpakgezondheidszorg; gecertificeerde dienstverleners; vrij van Aujeszky</i>	80%	100%	-	-
DVI-2: <i>grootste veterinaire risico's wegnemen (contactstructuur); scheiding schone-vuile weg; stimuleren gewenste structuren, samenwerking en logistiek (puntensysteem); antibioticum-vrij voer zeugen en afmestfase vleesvarkens; verantwoord diergeneesmiddelengebruik; vrijstatus diverse ziekten; versneld realiseren eisen Varkensbesluit 1998 met uitzondering van groepshuisvesting, verrijking leefruimte; bepaald niveau gezondheids- en gedragsparameters op bedrijf</i>	25%	80%	100%	
DVI-3: <i>verder stimuleren van gewenste structuren, onder andere gesloten bedrijfssystemen (puntensysteem), vermindering frequentie contactstructuur productie van medicijn- en additief- "arme" varkens, vrijstatus meerdere ziekten, versnelde invoer groepshuisvesting zeugen (Varkensbesluit 1998), welzijnsvriendelijke(r) bedrijfssystemen, eventueel versnelde invoer preventief getoetste systemen</i>	10%	50%	80%	100%
DVI-4: <i>Het bedrijf van de toekomst: nieuwe ontwikkelingen in gezondheid/welzijn; productiesystemen in harmonie met eisen afzetmarkt, volksgezondheid, diergezondheid, dierwelzijn en maatschappelijke beleving</i>			25%	80%

6 EISEN AAN VOORSCHRIFTEN EN HANDHAVINGSBELEID

6.1 Eisen aan voorschriften

De criteria waaraan DVI-voorschriften moeten voldoen zijn als volgt:

- de DVI-voorschriften moeten een *wezenlijke* bijdrage aan de DVI-doelstelling leveren (nut);
- de DVI-voorschriften moeten *praktisch* en in principe haalbaar zijn (uitvoerbaar);
- de DVI-voorschriften moeten *controleerbaar zijn* (hand haaf baar);
- de DVI-voorschriften moeten helder zijn en voor slechts één uitleg vatbaar (*eenduidig*);
- de DVI-voorschriften bouwen voort op elders bestaande relevante voorschriften (con *tinuïteit*);
- de DVI-voorschriften sluiten zoveel mogelijk aan bij bestaande administratieve systemen (*uniformiteit*);
- voor opname van het voorschrift is de DVI het meest aangewezen instrumentarium (*efficiency*);
- maximaal 10 - 15 voorschriften per aandachtsveld ("Contactstructuur" en andere) per DVI-niveau.

6.2 Handhaving- en sanctiebeleid

Het handavings- en sanctiebeleid sluit aan bij de binnen het project "Kolomcertificering" geformuleerde ideeën voor aanpak.

Certificeringsvoorschriften worden hierbij onderverdeeld in drie typen:

- 1 fysiek waarneembare voorschriften die feitelijk zijn vast te stellen of te meten (omkleedruimte, oppervlakte per dier et cetera);
- 2 niet fysiek waarneembare voorschriften die zijn af te leiden uit de (financiële) boekhouding (aantal aan- en afleveradressen et cetera);
- 3 niet fysiek waarneembare voorschriften die niet zijn af te leiden uit de (financiële); boekhouding. Hiervoor dient een nieuw registratiesysteem te worden opgezet (bijvoorbeeld bezoekersregistratie, behandelingen et cetera).

Concrete certificeringsvoorschriften worden gecontroleerd via bedrijfscontroles.

Certificeringsvoorschriften die worden afgeleid uit de (financiële) boekhouding worden door middel van bedrijfsaccountancy gecontroleerd. Certificeringsvoorschriften waarvoor een apart registratiesysteem is opgezet, worden door middel van een logboek gecontroleerd.

De schakels in de kolom zullen gezamenlijk afspraken moeten maken over de te hantieren sancties.

LITERATUUR

Broom, D.M. 1991a. *Assessing welfare and suffering*. Behav. Proc. 25: 117-123.

Centrum voor Landbouw en Milieu "concept-Eisenpakket Milieukeur Varkensvlees", april 1998.

Ekesbo, I. 1981. *Methods for the assessment of the environment from the point of view of animal welfare*. Paper presented at the 32nd Annual Meeting of the EAAP. Zagreb.

ID-DLO. "Vermindering van koper zink en cadmium in varkens- en pluimveevoeders. Een literatuuroverzicht". ID-DLO rapport 98.006.

IKC-Landbouw 1998. "Concept-voorstellen voor integrale huisvestingssystemen (uitbreiding Groen Label)", maart 1998.

Lorz, A. 1973. *Tierschutzgesetz - Kommentar von A. Lorz*. Verlag Beck, München.

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij 1998. '(Dossier varkenspest 30 maart 1998 - de varkenspest in Nederland - Eind-evaluatie)'. "

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. "Varkensbesluit d.d. 7 juli 1994",

"wijzigingen van het Varkensbesluit 17 november 1997 en 23 maart 1998".

NRLO-studie "Op weg naar een gezonde veehouderij in 2015" (1997):

"Diergezondheid in het spanningsveld met dierenwelzijn en milieu", (Bokma, Koskamp en Biewinga; CLM, 1997).

"Een toonaangevende diergezondheid in 2015", (Dijkhuizen en Horst, LUW/ABE, 1997).

Programmagroep "Integrale Structuur voor Vrijwaring van infectieziekten bij varkens (ISV-varken) 1995. *Vrijwaringsprogramma's tegen infectieziekten voor Nederlandse varkensbedrijven*". Proefverslag P.1.128, Praktijkonderzoek Varkenshouderij, Rosmalen.

Produktschap voor Vee, Vlees en Eieren 1994. "Voorwaarden PVE/IKB-regeling".

Projectgroep "Kolomcertificering" OPV 1998. "Concept-t-no titie Certificering van het varkensbedrijf".

Rapport van de Commissie Veehouderij-welzijn dieren. 1975. NRLO

Stichting Diergezondheid: *Prototype Diergezondheidsindex versie 05.98*.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Lijst met gebruikte afkortingen

AOC	Agrarisch Onderwijs Centrum
AR	Atrofische Rhinitis
APP	Actinobacillus Pleuropneumonia
ATC	Agrarisch Telematica Centrum
CLM	Centrum voor Landbouw en Milieu
DGR	Dier Gezondheids Registratie
DiB	Programmagroep Diergezondheid in Beweging
DVI	Dierveiligheidsindex
FOOM	Federatief Overlegorgaan Mengvoerindustrie
GBP	Goede Boeren Praktijk (Kolomcertificering)
GD	Stichting Gezondheidsdienst voor Dieren
GMP	Good Manufacturing Practice
ID-DLO	DLO-Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid
IKB	Integrale Ketenbeheersing (PVE)
IKC-L	Informatie- en Kenniscentrum voor de Landbouw
IMAG-DLO	Instituut voor Mechanisatie, Arbeid en Gebouwen
ISV	Integrale Structuur voor Vrijwaring van infectieziekten bij varkens
KNMvD	Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde
LTO	Land- en Tuinbouworganisatie Nederland
MLNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
NCI	NOVAD Coöperatief Ideëel
NICE	Netherlands Institute for Co-operative Entrepreneurship
NOVAD	Nederlandse Organisatie voor Automatisering van de Dierenartsenpraktijk
NRLO	Nederlandse Raad voor Landbouwkundig Onderzoek
OPV	Overleg Platform Varkenshouderij
PV	Praktijkonderzoek Varkenshouderij
PVE	Productschappen Vee, Vlees en Eieren
RBD	Regeling Bedrijfscontrole Dierziekten
SDV	Stichting tot bevordering van de Dierveiligheid van het Nederlandse Varken
SIVA	Stichting Informatieverwerking Varkenshouderij
SVD	Swine Vesicular Disease (blaasjesziekte)
SPF	Specific Pathogen Free

REEDS EERDER VERSCHENEN PROEFVERSLAGEN

Proefverslag P 1.207

Emissie-arme huisvesting bij grote groepen gespeende biggen. A.J.A.M. van Zeeland en Verdoes, N., juni 1998.

Proefverslag P 1.208

Vliegenbestrijding in varkensstallen. P.F.M.M. Roelofs, Nijskens, J.J.W., Vesseur, P.C. en Plagge, J.G., juli 1998.

Proefverslag P 1.209

Technisch functioneren van de Air Pathogen Free (APF)-stal: luchtbehandeling en hygiënemaatregelen. J.J.H. Huijben, Loo, D.J.P.H. van de, Wagenberg, A.V. van, Swinkels, J.W.G.M. en Vesseur, P.C., augustus 1998.

Proefverslag P 1.210

Het gebruik van vochtrijke bijproducten. Een literatuuroverzicht. R.H.J. Scholten en Rijnen, M.M.J.A., augustus 1998.

Proefverslag P 1.211

Fermentatie van brijvoeders en bijproducten tijdens opslag. M.M.J.A. Rijnen en Scholten, R.H.J., augustus 1998.

Proefverslag P 1.212

Invloed van benzoëzuur in het voer op de technische resultaten en urine-pH van vleesvarkens. C.M.C. van der Peet-Schwering, Verdoes, N. en Plagge, J.G., september 1998.

Proefverslag P 1.213

Verdamping van water uit dierlijke mest met behulp van zonne-energie. J. J.H. Huijben en Wagenberg, A.V. van, oktober 1998.

Proefverslag P 1.214

Investeringskosten van standaardstallen voor varkens anno 1996. J.H.A.N. Adams, Brakel, C.E.P. van, Backus, G.B.C. en Bens P.A.M., november 1998.

Proefverslag P 1.215

Los of in het mengvoer verstrekken van 50% tarwe en gerst aan vleesvarkens. M.M. J.A. Rijnen, Scholten, R.H.J. en Plagge, J.G., december 1998.

Proefverslag P 1.216

Reinigen van varkensstallen na inweken met schuim of met water; kosten en kwaliteit. P.F.M.M. Roelofs en Plagge, J.G., januari 1999.

Proefverslag P 1.217

Arbeidsbelasting, fysieke klachten en ziekteverzuim bij varkenshouders. E. Hartman, Oude Vrielink, H.H.E. en Roelofs; P.F.M.M., januari 1999.

Proefverslag P 1.218

Uitroeiing van schurft op varkensbedrijven. P.C. Vesseur (Ed.), Bokma-Bakker, M.H., Rambags, P.G.M., Hunneman, W.A., Heijden, H.M.J.F. van der, Smeding, T., Pieke, E. en Binnendijk, G.P., maart 1999.

Proefverslag P 1.219

Reconstructie vanaf de basis. Fase 1: toekomstverkenningen van Limburgse varkenshouders. W. P. J. Stroucken-Steeg hs, Vleuten, C.W.J.M. van der, Hoff, H.M. en Backus, G.B.C., maart 1999.

Proefverslag P 1.220

De invloed van geboorte-inductie en het tijdstip van vlekziekte-vaccinatie tijdens de zoogperiode op het interval spenen-bronst van zeugen. M.C. Vonk, Binnendijk, G.P. en Vesseur, P.C., maart 1999.

Proefverslag P 1.221

Model MINERALENSTROOM. C.P.A. van Wagenberg en Backus G.B.C., april 1999.

Exemplaren van proefverslagen kunnen worden verkregen door f 25,- per verslag (m.u.v. P 1.117, deze kost f 50,-) over te maken op Postbanknummer 51.73.462 ten name van het Proefstation voor de Varkenshouderij, Lunerkampweg 7, 5245 NB ROSMALEN, onder vermelding van het gewenste verslagnummer. Buitenlandse abonnees betalen f 30,- per P 1-verslag (dit is inclusief verzendkosten) én f 15,- administratiekosten per bestelling (m.u.v. P 1.117, deze kost f 75,-). Ook bestaat de mogelijkheid een abonnement te nemen op de proefverslagen voor f 300,- per jaar. Buitenlandse abonnees betalen f 375,- per jaar.